

Katarína Žeňuchová

**BIBLICKÁ PRÓZA
V CYRILSKÝCH RUKOPISNÝCH ZBORNÍKOCH
A ICH VZŤAH KU KÁNONICKÝM TEXTOM
(NA PRÍKLADE LITMANOVSKÝCH RUKOPISOV)**

V slovenskom vedecko-výskumnom a kultúrnom kontexte má existencia cyrilských písomných pamiatok osobitné postavenie. Pri ich výskume je nevyhnutné rešpektovať osobitosti etnicky, jazykovo i konfesiónálne rôznorodého východného Slovenska, ktoré sú spojené s byzantsko-slovanským obradovým prostredím. V porovnaní s väčšinovou písomnou kultúrou osobitosť cyrilských písomností spočíva jednak v grafickej sústave (cyrilika) a v jazyku pamiatok, ktorý je spojený s liturgickým jazykom cirkvi byzantsko-slovanského obradu, ale aj s ľudovým jazykom (nárečím) veriacich, ktorým sa dorozumievali v bežnom styku. Vo vedeckej a odbornej literatúre sa často stretávame s názorom, že cyrilská rukopisná tvorba v karpatskom areáli patrí iba do kontextu východoslovanskej kultúry s prienikmi z južnoslovanského, predovšetkým bulharského jazykovo-kultúrneho okruhu. Výskumy slovenských bádateľov v posledných desaťročiach však ukazujú, že cyrilská písomná kultúra je aj plnohodnotnou súčasťou slovenského kultúrneho kontextu.¹

Kompletný súbor databázy cyrilských pamiatok, ktorá sa od roku 1999 buduje v Slavistickom ústave Jána Stanislava SAV, tvoria liturgické a bohoslužobné knihy – irmologiony, apoštoláre, evanjeliáre, miney, liturgikony a iné. Ako príklad z toho okruhu pamiatok uvedieme vzácne nálezy rukopisov z východného Slovenska: rukopisný evanjeliár z Baškoviec z 15. storočia, rukopisný apoštolár z roku 1609 z Kružľova, rukopisný apoštolár zo Štefurova z prvej polovice 17. storočia. Treba však zdôrazniť, že korpus cyrilských písomností obsahuje i spisy neliturgického charakteru, ako sú napríklad rukopisné spevníky paraliturgických piesní, výklady k evanjeliám, kázňová a katechetická tvorba.² Do textu kázne môžu byť vkomponované ľudové rozprávania, exemplá, prerozprávania apokryfických a biblických sujetov, životov svätých či rozličné etiologické legendy. Práve takéto neliturgické texty nám ponúkajú popri výskume teologických, liturgických, dogmatických či lingvistických aspektov možnosť prehodnotiť aj vzťah oficiálnej

---

¹ Žeňuch, *K dejinám*, 25-34. Príklady cyrilských zápisov v šarišsko-zemplínskom nárečovom variante pozri Žeňuch, „Patria cyrilské paraliturgické piesne do kontextu slovenskej kultúry,“ 97-107; Žeňuch, „Nižnorybnický spevník,“ 118-144.

² Základnú charakteristiku pramennej bázy cyrilských rukopisov pozri: *MBSLS I.*, 448.

kánonickej línie kresťanstva a jeho každodennej formy, vysvetliť proces folklorizácie biblických, kánonických a hagiografických paradigiem v rámci kresťanskej kultúry.

Cyrilské písomnosti zhromaždené v Slavistickom ústave Jána Stanislava SAV môžeme, teda, rozdeliť na dve skupiny – pamiatky liturgického okruhu a pamiatky neliturgického okruhu. Vo vzťahu k predmetu nášho výskumu ide o dve diametrálne odlišné skupiny prameňov, a to z viacerých aspektov: 1. Z lingvistického hľadiska sú cyrilské pamiatky liturgického okruhu napísané v liturgickej podobe cirkevnej slovančiny. Neliturgické texty, ako napr. kázňová tvorba, zápisy paraliturgických piesní či administratívno-právna spisba však vo väčšej miere využívali domáci ľudový jazyk (*lingua vernacula*), ktorý je výsledkom prirodzeného vývinu jazykového vedomia používateľov, alebo sa v písomnej podobe používal i taký variant jazyka, ktorý stojí medzi liturgickou cirkevnou slovančinou a miestnou podobou nárečia (niekedy sa označuje aj termínom *jazyčie*).³ 2. S prihliadnutím na cieľ nášho výskumu je potrebné zdôrazniť ešte aj tú skutočnosť, že *liturgické* písomnosti podliehali kánonickým a dogmatickým normám, a preto v nich môžeme vylúčiť taký adaptačný proces či variabilitu, ktorý môžeme pozorovať pri cyrilských rukopisných prameňoch *neliturgického* okruhu. Hoci má skúmaný slovesný materiál svoje korene v knižnej, biblickej či hagiografickej tradícii, biblické obrazy a udalosti v sledovaných cyrilských pamiatkach nie vždy plne zodpovedajú kánonu. Pokúsime sa upozorniť na tie skutočnosti, ktoré dokazujú, že folklorne prostredie v ústnej tradícii mnohokrát pri vysvetľovaní niektorých biblických a hagiografických udalostí nesledovalo prísne biblický sujet, a tak vznikalo množstvo rozličných viac alebo menej folklorizovaných variantov.

Pre folklorne prostredie je prirodzené, že primárnym spôsobom uchovávaná a šírená textu je ústna forma a s ňou spojená komunikatívnosť, variabilita a plastickosť slovesného materiálu v závislosti od aktuálnej interpretačnej situácie, etnickej a konfesionalnej príslušnosti či jazykových a intelektuálnych dispozícií interpreta (nositeľa). Ústne

---

³ Cirkevná slovančina popri národnom spisovnom jazyku (slovenčine) aj v súčasnosti plní funkciu liturgického jazyka v cirkvi byzantsko-slovanského obradu na Slovensku – v podmienkach konfesionalnej skladby Slovenska ide o pravoslávnu a gréckokatolícku tzv. uniátsku cirkev s tým, že pravoslávna cirkev je v otázkach liturgického jazyka viac tradičná a pridržiava sa výlučne cirkevnej slovančiny, gréckokatolíci popri národnom jazyku – slovenčine praktizujú bohoslužobné obrady aj v cirkevnej slovančine. Bližšie o osobitostiach vplyvov ľudového jazyka na liturgickú podobu cirkevnej slovančiny pozri v práci Žeňuch, *Medzi Východom a Západom*, 288. K špecifikácii tzv. jazyčia karpatskom areáli treba uviesť, že v skutočnosti išlo o zmes nárečových, východoslovanských a cirkevno-slovanských prvkov. Túto podobu písaného jazyka viacerí pokladajú za istý pokus o vytvorenie osobitného spisovného či literárneho jazyka, ktorý síce vychádzal z bežnej praxe, no nebol všeobecne akceptovaný. Cf. Teutsch, *Rusinische der Ostslowakei*; Doruľa, *Slovensko-rusínsko-ukrajinské vzťahy*; Moser, Zoltán, „Ukrainer (Ruthenen, Russinen) in Österreich-Ungarn.“

šírený folklórny text reálne vzniká vždy v momente interpretácie, v rovnakej podobe sa už neuchová ani v pamäti interpreta ani v pamätiach recipientov. V momente každej novej interpretácie vzniká na základe konštantných žánrovo-tematických schém nový folklórny text so svojou variabilitou a flexibilitou, čo umožňuje a zároveň do istej miery aj limituje udržiavanie ústnej tradície a fungovanie jej poetických schém. Podobný proces pozorujeme aj pri vzniku a šírení cyrilských rukopisných kníh. Na margo vzniku a následnej genézy cyrilských písomností treba povedať, že zvyčajne ide o odpisy zo starších cyrilských predlôh, existujú však aj preklady textov z iných jazykov. Ako príklad možno uviesť cyrilský rukopisný receptár – liečiteľskú príručku, ktorá vznikla ako preklad z maďarského jazyka, pričom prekladateľ – gréckokatolícky kňaz Mikuláš Teodorovič do pôvodnej predlohy pri prekladaní vkladal aj svoje vlastné recepty a praxou overené skúsenosti.⁴ Mnohé zo skúmaných cyrilských textov vznikali aj ako kompiláty z viacerých zdrojov. Pri odpisovaní z iných písaných cyrilských predlôh, či pri prekladaní textu z iného jazyka nesmieme zabudnúť ani na tú skutočnosť, že pisár či prekladateľ mohol vstupovať do tohto procesu nielen ako pasívny – reproduktívny prvok, lež ako aktívny produktívny tvorca. Mnohé cyrilské zápisy neliturgického charakteru písomne fixujú aj ústne šírené prerozprávania životov svätých, prípadne reprodukcie сюжетov z biblickej alebo apokryfickej tradície či zápisy vlastných alebo všeobecne rozšírených poznatkov a skúseností z každodenného života, ktoré zapisovateľ vždy aktualizoval a prispôboval potrebám a osobitostiam prostredia, v ktorom žil.

Proces prispôbovania písaného textu svojim adresátom je v prípade cyrilskej tvorby evidentný už v rovine jazyka. Veriaci byzantsko-slovanského obradu na východnom Slovensku v súkromnom styku používali ľudový jazyk (slovenské, rusínske nárečia), no pri bohoslužobných obradoch používali cirkevnú slovančinu. Pre potreby písomnej komunikácie (mimo kánonických a liturgických písomností) vznikla tzv. stredná podoba jazyka, ktorá stála medzi liturgickým cirkevno-slovanským a ľudovým jazykom – miestnou formou nárečia. Do liturgickej cirkevnej slovančiny sa v rozličnej miere a na rozličných jazykových úrovniach (fonetickej, morfolologickej, lexikálnej, syntaktickej) ako výsledok prirodzeného vývinu jazyka dostávali prvky miestnych nárečí. Tento proces desakralizácie a folklorizácie liturgického jazyka markantne demonštruje vzťah a prelínanie svetských (každodenných) a religióznych elementov kultúry. Liturgický sakrálny jazyk sa využíva i na zapisovanie neliturgických textov, v ktorých sú badateľné najmä vplyvy miestneho jazyka a tradičného folklórneho prostredia.

---

⁴ Cf. Žeňuch, Žeňuchová, „Dva cyrilské liečiteľské rukopisy,“ 3-148.

Aj v kontexte slovenského písomníctva sa zachoval značný počet rukopisných zborníkov z 15. – 19. storočia. Tie prinášajú najstaršie prozaické zápisy, ktoré čerpali jednak zo spoločného základu európskej stredovekej literatúry (zborník legend *Legenda sanctorum* 1429; *Gesta Romanorum* pol. 15. stor.) a neskôr vstupovali do variačného procesu ústne tradovanej slovesnej kultúry a ovplyvňovali ju.⁵ Prozaické ľudové, poloľudové a niekedy aj literárne spracované texty zaznamenané v týchto rukopisných knihách sa v kontexte európskych literatúr označujú spoločným termínom *anonymná próza*.⁶ Jozef Minárik upozorňuje na vzťah slovenskej anonimnej prózy k stredovekým latinským mravoučným a zábavným exemplám, legendám, príbehom a fecéciám, ktoré sú úzko späté s okruhom náboženskej literatúry. Mnohé zo spomínaných klasických literárnych žánrov slúžili kňazom na oživenie a demonštráciu mravoučnej a didaktickej pointy kázne. Takýmto spôsobom sa prostredníctvom vzdelaneckých vrstiev, z cirkevného, šľachtického i mestského prostredia, dostávali prerozprávania latinských stredovekých textov do domáceho jazyka a tým i do ľudového prostredia.⁷

V rukopisných pamiatkach, ktoré sú (graficky) napísané cyrilským písmom v cirkevnej slovančine alebo v jazyku, ktorý stojí niekde medzi cirkevnou slovančinou a miestnou podobou nárečia, nachádzame zaznamenaný podobný pramenný materiál, v ktorom môžeme pozorovať niektoré vlastnosti folklóru, ako je napr. komunikatívnosť, tradovanie, kolektívnosť, variabilita, korene viacerých sujetov môžeme hľadať aj v klasických literárnych žánroch (exemplum, bájka, facécia) alebo v kánonickej biblickej a hagiografickej literatúre (pri legendických žánroch). Iné zápisy zachytávajú aj autentické postoje, skúsenosti a dlhoročné pozorovania alebo ľudovú vieru príznačnú pre život v tradičnom spoločenstve. Skúmaný okruh cyrilských písomností predstavuje značne variabilnú a adaptabilnú oblasť slovesnej kultúry. Ide o zápisy kázni na jednotlivé sviatky cirkevného roka, rozprávania, exemplá, prerozprávania apokryfických a biblických sujetov, životov svätých, etiologických legend, ktoré svojím charakterom, ako je napríklad ich nekánonická podstata, či neviazanosť reči, voľná kompozícia umožňujú autorom (zapisovateľom) text dopĺňať, meniť, kompilovať a variovať jeho výslednú podobu, prípadne vyberať z predlôh tie texty, ktoré boli pre dané prostredie atraktívne (napr. výber obľúbených svätcov).

⁵ Máme na mysli napríklad Zborník Jána Dlabača 1754-1758; Jána Gregorca; Rehora Paulínyho; Jamrichov zborník; Zborník Adama Szelchányiho (18. storočie); Kúsky klerikú pro zábavú laikú (2. polovica 18. storočia); Lajster všelijakých kratochvilnych historií v sebe obsahujúci (1790 ale texty sú staršie); z roku 1800 pochádza Zborník Jána Sekáča Láskavé karhání smíš-nopochabných svetských mravúv; zborník *Anecdota* Štefana Kubínyho a i.

⁶ Cf. Minárik, „Anonymná próza, 535-552.

⁷ Cf. Hurtajová, „Európska šibalská poviedka,“ 5-23.

Z hľadiska formy a spôsobu zápisov cyrilských textov v skúmanom okruhu cyrilských pamiatok sa spravidla v súbore kázní za prekladom perikopy z evanjelia nachádzajú prerozprávane príbehy zo životov svätých Starého i Nového zákona, ktorých pôvod môžeme hľadať v kánonických, prológových životoch, v hagiografickej alebo apokryfickej literatúre. Príklady a rozprávania o rozličných čnostiach a nerestiach nájdeme v zborníkoch ako samostatné texty, alebo aj kratšie, prípadne i obsiahlejšie mravoučné rozprávania s exemplickou funkciou sú harmonicky vkomponované do širšieho kontextu kázne.⁸

Základné charakteristiky a fundamentálne opisy sledovaných cyrilských pamiatok priniesli práce Ivana Franka, Ivana Paňkevyča či Juliana Javorského na prelome 19. a 20. storočia a v prvej polovici 20. storočia.⁹ Ich výskumy išli ruka v ruke so zberateľskou činnosťou, preto aj publikované výsledky majú prevažne deskriptívny folkloristicko-etnografický či paleografický charakter. Z databázy Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV z okruhu tzv. *neliturgických* písomností vyberáme dva litmanovské rukopisy, ktoré vznikli pravdepodobne začiatkom 18. storočia a pozostávajú z dvoch rukopisných zbierok – litmanovský rukopis Štefana Hlinku A, a litmanovský rukopis Štefana Hlinku B. V súčasnosti sú obidva rukopisy uložené v Oddelení rukopisných fondov a textológie Ústavu literatúry T. G. Ševčenka Ukrajinskej národnej akadémie vied v Kyjeve vo fonde I. Franka.¹⁰ Cyrilskú pamiatku pod názvom „litmanovský rukopis Štefana Hlinku“ uviedol do vedeckého života Ivan Franko, a to na základe skutočnosti, že rukopis našiel v dedine Litmanová na Spiši. Zápisy na marginálii rukopisu A (pozri opis rukopisu nižšie – fol. 96^r, 96^v, 97^r) opakovane prezrádzajú, že v roku 1846 patrilo obyvateľovi Litmanovej Štefanovi Hlinkovi.¹¹ Až dotedy, keď sa dostal do rúk Ivanovi Frankovi, rukopis vlastnila rodina Štefana Hlinku. Na fol. 54^v na dolnom margu je ešte jedna rukopisná poznámka písaná ceruzou: *Vanczo Sulič 1872^{ho} Roku*.¹² Základné paleografické údaje o rukopise a súpis obsahnutých textov v obidvoch litmanovských rukopisoch publikoval Ivan Franko v roku 1900 vo svojej práci *Карпато-руське письменство XVII-XVIII вв.*¹³

⁸ Problematike stredovekej kázne ako literárneho žánru sa venovala aj Erika Brtáňová. Cf. Brtáňová, *Stredoveká scholastická kázeň*, 200.

⁹ Cf. Franko, *Карпато-руське письменство*, 61-64; Javorskij, *Vetchozavetnyja biblejskija skazanija*; Javorskij, *Povesti iz „Gesta Romanorum“*; Javorskij, *Novyja rukopisnyja nachodki*; Paňkevič, „Další nálezy,“ 202-206; Paňkevič, „Ladomirovske Učiteľne Evangelije,“ 93-107.

¹⁰ Sign. 4718.

¹¹ Cf. obrázok č. 1.

¹² Cf. obrázok č. 2.

¹³ Franko, *Карпато-руське письменство*, 61-64.

*Litmanovský rukopis Štefana Hlinku A*¹⁴

Litmanovský rukopis Štefana Hlinku A je napísaný jedným rukopisom na hladkom zahnednutom papieri štvrtinkového formátu (14cm x 17cm), dnes je zaviazaný v novej koženej väzbe. Rukopis je písaný poluustavným písmom. Zachováva sa v ňom aj stará pôvodná paginácia písaná arabskými číslicami, lež na viacerých stranách je poškodená a ťažko čitateľná. Niektoré listy z vnútra rukopisu sú na viacerých miestach povytrhávané, o čom svedčí aj prerušený sled pôvodnej starej paginácie, ale aj narušená obsahová kontinuita textov. Rukopis je viackrát nanovo prestránkovaný, pravdepodobne jedna z paginácií vznikla aj zásluhou Ivana Franka. V súčasnej podobe rukopis obsahuje 166 (archívny opis pamiatky uvádza 167) fólií. Posledná zachovaná strana rukopisu nie je skutočným záverom pamiatky, lebo ostatný text *СЛОВО СЪТВО ИОАННА ЗЛАТОУСТАГО ѿ мѣтѣи ѿ дѣеполезное* nie je ukončený.¹⁵

O jazyku rukopisu I. Franko hovorí, že niektoré texty sú zapísané „cerkovnoju movoju“, teda liturgickým jazykom – rozumej jazyk byzantsko-slovanskej cirkvi – cirkevnú slovančinu. O jazyku väčšiny textov tvrdí, že sú napísané „народною мовою с невеличкими слѣдами диялѣкту.“¹⁶ Archívny opis pamiatky pochádzajúci z 10. januára 1950 hovorí o jazyku so znakmi lemkovského dialektu. Ivan Franko teda za „narodnu movu“ pokladá ukrajinčinu a za dialekt miestne nárečie, ktoré používalo obyvateľstvo vo sfére každodennej komunikácie. P. Žeňuch upozorňuje i na bohatý výskyt jazykových morfológických a lexikálnych prvkov východoslovenských nárečí.¹⁷

Texty môžeme rozdeliť do týchto tematických skupín:

Životy svätých: Kozmu a Damiána, Andreja, Blažej, Bazila Veľkého, Barbory, Sávu, Šalamúna, Mojžiša proroka, Abraháma, Alexeja, Jozefa syna Jakubovho.

Biblické sujety: O stvorení sveta, o raji na zemi, o spravodlivom Noemovi, o babylonskej veži a rozdelení jazykov.

Kázne: Na deň sv. archanjela Michala, Na uvedenie Bohorodičky do chrámu, Na deň pamiatky betlehemských nemluvniatok, O utrpení Ježiša Krista, všeobecná predloha kázne.

Veľkú skupinu tvoria tzv. *pritče – príklady, exemplá:* O zrade a násilí, O dohode s Bohom, O troch priateľoch, O dvoch sluhoch, O pravde a krivde, O nevinnom na smrť odsúdenom, O skúsenostiach života a rozvážnom konaní všetkých skutkov, O kráľovi, O predajcoch obilia a i.

¹⁴ Litmanovský rukopis sme nemali k dispozícii *de visu*, na štúdium sme využívali iba jeho digitálnu kópiu.

¹⁵ Cf. obrázok č. 3.

¹⁶ Franko, *Karpato-rus'ke pis'menstvo*, 61.

¹⁷ MBSLS IV., 425.

Slová svätých otcov: Slovo sv. Bazila Veľkého o dobrých a lenivých robotníkoch, Slovo svätých otcov o pijanoch, Slovo svätých apoštolov o svätom pôste, Slovo sv. Jána Zlatoústeho pre tých, ktorí hovoria, že niet utrpenia (odplaty) pre hriešnikov, Slovo sv. Jána Zlatoústeho o ľuďoch túžiacich po bohatstve, Slovo sv. Jána Zlatoústeho o milosrdenstve osožné pre dušu, Slovo svätého Genadija patriarchu osožné pre dušu.

Opis litmanovského rukopisu A:

- **Fol. 1^r - 4^r:** Život a umučenie svätého divotvorcu Kozmu a Damiána, sviatok 1. novembra. Text obsahuje záhlavie: Житіє н мѣненіє бѣсрєбрннкъ н чюдотворецъ Хвѣхъ Козмы н Даміана, Пострадавшїи въ Црѣтво Діокрнтїана н Млжнмїана, лѣта по Рожѣ Хвѣѣ, сїи, Мїца Ноемврїа љ-го днѣа. Incipit: Козма сѣгнїи н Демїанъ: речєныи бєзѣрєбннцн, єднѣи роднчїи. Сѣтъ сїюбє, њ роднїи братїа:
- **Fol. 4^r - 8^v:** Kázeň na deň zboru svätého archanjela Michala, sviatok 8. novembra. Text obsahuje záhlavie: На днѣ соворѣ сѣгого љрхѣггѣ мнхїла казана дла наѣкн вѣрнмыиъ людемѣ Мїца Ноевѣ њ днѣа. Incipit: Кды Прѣркъ Ѣзара былъ внєколн Кавнлѣскон хотѣлъ вндѣтїи темнїцн єзїкнї: мовнлъ до Гдѣ Ггѣ тыи слова.
- **Fol. 9^r - 9^v:** Text o Bohorodičke, pravdepodobne na sviatok Vstupu (Uvedenia) Bohorodičky do chrámu, sviatok 21. novembra. Text je bez začiatku, pravdepodobne z rukopisu vypadla jedna alebo viac fólií. Incipit: [на] мѣтѣѣ перемешкала з њныи нє покаланыи паниєнками. Тамъ жїючїи прѣ вѣѣ тыи лѣта, нѣныи хлѣкомъ прєзѣ љггѣлїкїи рѣкн воспнчана была.
- **Fol. 10^r - 14^v:** Život svätého apoštola Andreja prvopovolaneého, sviatok 30. novembra. Text uvádza nadpis: Житіє сѣгого љплѣ љнрѣа Перкозваного, пострадавша є љхан є градѣ Падтрлѣѣ. Мїца Ноемврїа љ. днѣа. Incipit: љндрєй сѣгнїи љплѣ родомъ быѣ з мѣстечка Галїлєйскєго вндсїанд, рѣннїи братъ старшїи сѣго љплѣ Петра:
- **Fol. 15^r - 16^r:** Text na deň Vstupu (Uvedenia) presvätej vládkyne Bohorodičky Márie a vždy Panny do chrámu, sviatok 21. novembra. Text obsahuje záhlavie: На днѣ введєннѣа въ црѣкѣ прѣ влѣцн нашєа Бцн њ Прно Дѣвы Мрїи: мїца ноемврїа .кѣ. д. Incipit: Чнннѣ некды Прощєїю Ѣзара старозаконнїи Прѣркъ: кды пощїалъ мѣрн Ієрлнмкїи:
- **Fol. 16^r - 24^v:** Život svätého Alexeja, Božieho človeka, sviatok 17. marca. Text obsahuje záhlavie: Житіє сѣго љлєзєа чїлка бжѣа. Мїца Мартѣ зї днѣа жнлъ въ лѣто љѣ врєѣ [...] Incipit: В Рнмѣ мѣстѣѣ былъ єднѣ чїлкъ бл҃говѣрннїи њменємъ Ѣвфнмїанъ, њ слабннїи Црєлѣ Рнмскїиъ, њ богатыи велми, жєнѣ мѣлъ бл҃говѣрнѣ хрѣнащѣю заповѣдн бжїи, њменємъ Оуглїаѣ алє нє мѣла потомствѣа а тєдѣ [...]]

- **Fol. 24^v – 28^r:** Slovo na deň pamiatky betlehemských nemluvniatok, ktoré dal Herodes povraždiť, sviatok 28. decembra. Text je uvedený záhľadom: Слово въ днь стѣхъ млнецъ .дѣ. ѿ ꙗрода црѣа въ вѣдлѣшнѣхъ нзвѣеныхъ: Мѣа декерѣа .кѣ дѣа. Incipit: ꙗко бѣмо на ѿнз смѣтныи вѣнокъ ѿчима своимѣ смотрили: и крнкъ жалобный дѣтокъ невннхъ, и матерей и родчовѣ ихъ на побнтѣми, дѣточкѣми.
- **Fol. 28^r – 31^v:** Život svätého Bazila Veľkého, biskupa a učiteľa cirkvi, sviatok 1. január. Text je uvedený so záhľadom, bez konca: ЖИТИЕ ѲЖЕ ВЪ СТЫХЪ ѿЦѢА НШЕГО ВАСИЛА Великого, Архидѣпа Кесарѣа, Каппадокійска оубоуе з мѣтѣ тои мѣа Іандарѣа, а дѣа. Incipit: Василии стѣи ѿ великои живота, стѣобанвоѣти и надѣи: великимъ названымъ родомъ былъ і Кесарѣи Каппадокійскои, выхованныи неѿкесарѣи: V rukopise chýbajú strany.
- **Fol. 32^r – 35^r:** Text o 40 mučeníkoch zo Sebasty, sviatok 9. marca. Text je bez začiatku. Incipit: ... Гемонъ старшихъ и книжниковъ своихъ, и [...] повелѣлъ нзвѣстѣи і темницы и прѣе вѣрѣми началъ имъ мовитѣи, не зъ жадного похлѣбства, ани зъ боѣзны мовлю вѣмѣ.
- **Fol. 35^v:** Nečitateľné, strana je vyblednutá, pravdepodobne ide o pokračovanie predchádzajúceho textu. Z rukopisu vypadol jeden alebo viac listov, lebo nasledujúci text venovaný sv. Barbore, je bez začiatku.
- **Fol. 36^r – 37^r:** Text o živote a umučení sv. Barbory, sviatok 4. decembra. Text je bez začiatku. Incipit: [в]елми: казалъ ѣи ѿкрѣтрѣ надѣю бнтѣи: первѣи [м]ѣтлами потомъ жнлми воловыми, и ꙗко ѿ мечѣ [т]ѣло розпадалоа, а потомъ тыи раны ѿстрѣми [ск]орѣпми казалъ начѣратѣи, што вшитко, стѣа [н]анейка мѣжеко терпѣла:
- **Fol. 37^r – 40^v:** Život svätého Sávu, sviatok 5. decembra. Text obsahuje záhľad: ЖИТИЕ ПРѢДБНАГО ѿЦѢА НШЕГО САВВЫ ОБЩЕМУ ЖИТИЮ НАСТАВНИКА, ЖИВША ВЪ ЛѢТѢ ѿОН; ѿБНТЕЛЪ ЕГО БЫЛА ѿ ІЕРѢЛМА [...] ꙗ НИИ КѢ: НАДЪ ЮДОЛОМЪ ПЛѢЧЕВНЫМЪ. Incipit: Савва стѣи, жнлъ въ лѣта панована Црѣа Феодосѣа малаго: родомъ былъ зъ Каппдокѣи зъ вѣи Мѣдлалейи: снзъ родчовъ побожныхъ, Іѿана и Софѣи тои
- **Fol. 40^v:** Rozprávania o rozličných svätých. Text je bez nadpisu. Incipit: ꙗнтоный стѣи, ѣдного чѣсѣ в мѣстѣ флѣорен[ци] вндѣлъ на ѣдномъ домѣ оубогаго чѣка: ꙗгѣла стошцаго, и днѣвчнѣа што то зъ домъ, вошолъ до него:
- **Fol. 41^r – 49^r:** Kázeň o utrpení Ježiša Krista. Text obsahuje záhľad: Казанѣ На Стѣрѣи: На Спасеннѣю стѣстѣзъ Гѣа Бѣа Сѣла НШЕГО. Incipit: Въ ѿныи чѣсѣ: кды приближала еа спѣеннаа стѣрѣтѣ, Гѣа и Сѣитѣла нШЕГО Іѣ Хѣ: которѣю мѣлз доброволнѣ принтерпѣти ѿ невѣрныхъ жыдѣи:
- **Fol. 49^v:** Všeobecná predloha kázne, ktorú môže kňaz alebo kazateľ využiť na sviatky Pána alebo Bohorodičky. Text má nadpis: На прѣзднѣи сѣмого Сѣитѣла Хѣ, илѣ Пѣртои Бѣи: то в такѣи

сѣнѣхъ можешъ прѣмовѣ оучинити: Incipit: Дочекавшн такъ славноѣ оурочыторгѣи ѿ торжествѣнаго Праздника нѣшнаго: годнаѣ ѿ сѣшнаѣ ѣ рѣчъ, лбызмо выслѣвлючи великое протѣвз на^м мѣрдѣе бжѣе, тоѣ хвалѣбныѣ праздники: Тоу ѿменѣи гакѣи ѣстъ:

- **Fol. 50^r – 53^r:** Kázeň na sviatok Kristovho vzkriesenia. Text má nadpis: На Прѣсвѣтлыѣ Праздникѣхъ Взыкрѣнѣа Гѣ Хѣа: Incipit: По жалоснѣи ѿ смѣтныѣхъ днѣхъ, невинногѣо замордована: Гдѣ Ншѣго Гѣ Хѣа: ѿ ѿкрѣтныѣхъ ѿ немѣрдныѣхъ жыдѣѣ: ѿ погребенѣи ѣго стѣѣи мѣтнѣ: ѿзшѣшнѣа благовѣрнѣи три жены, то ѣстѣ Мрѣа Магдалена ѿ Мрѣа Іаковла ѿ Саломѣа:
- **Fol. 53^r – 56^r:** Rozprávanie alebo príklad o zrade a krivdách, ktoré páni činia na svojich poddaných, i o krivde, ktorá sa stala Gvidonovi, chudobnému človeku z Palestíny.¹⁸ Text uvedený záhlavím: ПРИПОВѢСТѢ АЛБО И ПООУЧЕНІЕ Ѿ ЗРАДѢ ѿ ѿ насилѣю тако Панове дѣють ѿ оукривжяютъ подданыѣхъ своихъ ѿ людѣи оубогиѣхъ ѿ тако быѣ оукривжжены ѿ оутраплены Гѣвдонѣ една оубогѣи чѣкѣ в мѣстѣ Палестинѣ ѿ которомѣ ѣа исторѣа ѿз[...]ѣтѣ Паранѣшъ глава ѣ. Зачало ѣ. Incipit: Ко лѣто лѣкѣ в мѣстѣ Палестинѣ та[...] цесарѣ Филофѣи благовѣрныѣ имѣаѣ една ѣдного по старостѣго лисимаха. ѿ тоѣ быѣ бѣрзо немилостивыѣ на людѣи, на подданыѣхъ цесарѣкыѣхъ. Na fol. 54^v na dolnom margu je rukopisná poznámka písaná ceruzou *Vanczo Sulič 1872^{ho} Roku.*
- **Fol. 56^v:** V pôvodnom rukopise čistá strana, ktorú vlastníci rukopisu využili na nácvik písma. Na liste sú nalinajkované riadky a povpisované písmená latinskej abecedy.
- **Fol. 57^r – 61^r:** Rozprávanie o dreve svätého kríža, na ktorom bol ukrižovaný Kristus. Text obsahuje záhlavie: Извѣстѣе ѿ Чтѣнѣмѣ Древѣ Крѣта Сѣтѣ на немѣ же Хѣ расплѣтѣ быѣтѣ: Incipit: Бгда погребѣша Іадама, з вѣнцѣмѣ тѣмѣ которыѣ оубѣвшн з древа Райского, ѿже прнѣ Снѣдъ Снѣз Іадамовѣ, вложено было на главѣ его, ѿ сѣ того вѣнца оурѣло древо, велико ѿ вѣсоко, ѿ прѣчѣдно възрѣтомѣ. Text je zložený zo šiestich častí uvedenými osobitnými podnadpismi: Ѿ дрѣгомѣ Древѣ, на не же Расплѣтѣ Разбоиннкѣ. Вѣрныѣ:// Ѿ третѣмѣз дрѣвѣ, на немѣ же Расплѣтѣ Разбоиннкѣ Невѣрныѣ// Како Зачахѣса, дрѣва та ѿ како Распахѣ// Како Собоковлѣна та дрѣва въ Іерлѣимѣ:// Словѣ ѿ Разбоиннкѣхъ тѣхъ.
- **Fol. 61^v – 93^v:** Text o prorokovi Mojžišovi, ktorý obsahuje záhlavie: Ѿ Моисѣи Прроцѣ. Incipit: Именофѣ кролѣ Бгѣпскыѣ, не памѣтаючи на добродѣйтѣва ѿ полѣгнѣ Іѣсифовѣи, которыѣ чиннѣ справѣю Боѣзкоу, Кролевѣи вшнѣтѣкоу землѣ Бгѣпетѣскоу ѿ вндачи ѿ ѣа лѣѣ жндѣвскыѣ, велмнѣ множитѣ, повелѣ оурѣадникомѣ своимѣ:

¹⁸ MBSLS IV., 193-195; 424.

- **Fol. 93^v – 97^v:** Text o premúdrovi Šalamúnovi uvedený záhlavím: **Ω ΠΡΕΜΥΔΡΟΜ ΣΑΛΟΜΟΝΤ̄**. Жилъ ѿ ѿданїа мїръ въ лѣто д̄р̄.ѡ.б̄: Incipit: Саломонъ снъ дѣвъ ѿ вндлннѣ еце за ѿца ѿдержалъ Прѣтолъ Крелевскїи, в тоѣ часъ Садокъ и Авр[ам] в Іерлнмѣ Іеремн были. Na fol. 96^r je na dolnom margu rukopisný zápis: *Štefan Hlinka, Rocem 1846^{ho}*. Na nasledujúcej strane fol. 96^v je rkp. poznámka [...]*dczi – Štefan Hlinka*. Na fol. 97^r je opakovane uvedená rukopisná poznámka na dolom margu *Štefan Hlinka Roku 1846^{ho}*.
- **Fol. 99^r – 100^v:** Príklad o skúsenostiach života a rozvážnom konaní vo všetkých veciach.¹⁹ Text obsahuje záhlavie: **ПРНКЛАДЪ Ω ПОЖИТВЯХ Н Ω ОПЯТРОСТН ВШНТВЫХЪРБЧЯХЪ**: Incipit: Королъ еденъ былъ можны, ималъ едного снѣ, которого бѣзо мѣлобалъ, и казалъ емѣ ѿрчнннѣ еднѣ гѣлко золотѣ бѣрзо кошѣтовное, и злота, а колн ѿ вчннено розболевѣа кролъ бѣрзо на смѣртъ, а прнзбавшн снѣ своего рече емѣ, снѣ можешъ ли сѣ злчрнматн, прн моемъ Панствѣ рѣкзѣю тнѣ. Text rozvíja motív známy zo stredovekej zbierky exempli Gesta Romanorum.
- **Fol. 101^r – 113^r:** Text príkladov o rozličných skutkoch, je zložený z ôsmich častí. Text obsahuje záhlavie: **ПРНТЧН РЯЗЛНЧНЫХЪ БНПНН** s podnadpisom: **ПРНТЧА Ω НЕНТЧЯХЪ ЖНТОПРОДАВЦЯХЪ**, ktoré uvádza prvý príklad týmto incipitom: **БЫВШЪ НѢКОГДА ГЛАДЪ ВЕЛКОМЪ ВЪ СТРАНѢ КИПРЬСКОИ: НДЕЖЕ МНОГО ННЦНХЪ ѿ ГЛАДА ѿскзѣша; ІАКО ѿЖЕ НЕВОЗМОГОША ЖНТЪ НН ННЫХЪ СНѢДНЫХЪ КЪПОВАТН БРАШЕНЬ**. Ostatné texty obsahujú podnadpisy: **ПРНТЧА ѿ МЛѢТЫНН ЦРА ІРАКЛІА**; // **Ω ТРЕХЪ ДРДГАХЪ** // **ПРНТЧА ѿ ДВОХЪ РАБѢХЪ**²⁰ // **ПРНТЧА ѿ КДПНѢ СЪ ПГОМЪ** // **ПРНТЧА ѿ ПАТЕРНКА Ω ПѢНН ЦРКОВНОМЪ**²¹ // **ПРНТЧА ѿ ВУСѢІА ѿ КДПЦѢ БГОКОЗАНКОМЪ** // **ПРНТЧА ѿ ПРАВДѢ Н ѿ КРНВДѢ**.
- **Fol. 113^r – 115^r:** Príbeh o Melchizedekovi, kňazovi najvyššieho Boha. Text obsahuje záhlavie: **Історїа ѿ Мелхїседецѣ иже еѣ не родолокень**. Incipit: **Сей быстъ ѿ племени Хамова, снѣ Нова, Ной бо родн Хамъ: Хамъ родн Хъа: Хъа родн Неврода: Начлннїка столпа Вавлїонскаго: иже гѣзыцн раздѣлншала, по раздѣленїи гѣзыкъ же; Неврѣ родн Ламарла: Ламарла родн Аїа: Аїа родн Мелхїла**.
- **Fol. 115^r – 116^r:** Rozprávanie o samopašných ľuďoch. Text obsahuje záhlavie: **ПРНПОВѢСТЪ ѿ СКАВОННЫХЪ ЛЮДЕХЪ**. Incipit: **Еденъ млнецъ богатый въ Пононїи мѣстѣ роспѣтнѣ жнучн: часъ едннѣго пѣтнлъ сѣ на ловн, до великоѣ и глбокоѣ пѣцн егда закочнла его бѣрзо великаѣ и стр[а]шнаѣ непогода**.
- **Fol. 116^r – 117^r:** Príklad o nevinne odsúdenom na smrť. Text obsahuje záhlavie: **ПРНТЧА ѿ НЕВНННѢ^м на смѣртъ ѿ ѡжденомъ**:

¹⁹ MBSLS IV., 195-196; 425.²⁰ MBSLS IV., 196-197.²¹ MBSLS IV., 197-198.

Incipit: В землѣ Гншпанской еденз члкъ побожный з' женою своєю нз' сномз мнцемз ншии до мѣста: Компортелн, поклоннчнел гробѣ с'того Апла Іакова Зеведеѡва.

- **Fol. 117^r – 120^v:** О створені sveta. Text obsahuje záhľavie: **О СОЗДАНИИ МИРСТѢМЪ:** ѿ бытїа главы лѣвыа. Incipit: Вх началѣ сзтворнн бгъ нѣо н Землю, земля же была невндрмаа: н тма нл нею была: л что сзтворнлз бгъ к' Нлю, к' Пнелокз сзтворнлз бгъ воды: н полз нхъ возведе на нѣо, а полз ѡстабн на землн.
- **Fol. 121^r – 124^v:** О rozličných skutkoch: o raji. Text obsahuje nadpis: **КРОНИКИ РАЗЛИЧНЫХЪ БЫТИИ И БЫСТѢ: НЕСТА БГОМЪ СОЗДАНИИ НАВЕКИ СВѢТѢ О РАЮ ЗЕМНОМЪ.** Incipit: Ранн земнын: мѣще радосное: ндеже Адамз сзворенн лодїе разлнчнѣ пнемены выкладаютъ, ѣдны пншдтз бытн емѣ на воздѣѣ пѣ ѡблако", нннн пншдтз бытн емѣ вх орннкнхъ полхъ прн Дамасцѣ: бо былз Адамз.
- **Fol. 124^v – 126^v:** О spravodlivom Noemovi. Text uvádza nadpis: **ѡ Нои Правѣномз.** Incipit: Ное потомо^с Дамеховъ, ѿ дщери Нѡемы, децаты" рѣ Адамовз: возлюбн законз бжїи, н родн сны тры прѣде потопа: Снма, Хама н Іафета, н ѡбрѣте блгтѣ прѣ бгомз, ко немѣ же рече бгъ: Погублю вѣ рѣ на землн сзщынн.
- **Fol. 126^v – 127^r:** Text o Babylonskej veži a o rozdelení jazykov. Obsahuje nadpis: **ѡ вежн Вавлонской; н ѡ Раздѣленїи лззыкз.** Incipit: Немрогз снз Хѡовз л Хамовз вндкз: за радю Івнннїа стрїа своего, прншедшн, на полз Сеннарскїи, зложнлз мѣста: Ардз Аркадз, Каламны, н Вавлонз, н тамз найпервѣн паномз зоргалз, н заказалз вѣкм вх поданствѣ своемъ, лбы жаденз члкъ ннїакого царста своего бгѣ не прнтковалз, лнн даковалз за што.
- **Fol. 127^v – 129^r:** О nezvyčajných národoch.²² Text začína názvom: **ѡ Днвнхъ народѣхъ Дндїи.** Incipit: Іако разлнчнын лззыкн свѣтѣ: далз Гдѣ бгъ на землн такз н разлнчнын внды, н лнца на немз: хочетз мѣтн ѣлнны] богатын, дрдгїи оубогїи. Едны мдарын, дрдгїи глпїи.
- **Fol. 129^r – 139^v:** Text o Abrahámovi. Obsahuje záhľavie: **ѡ Авраамѣ.** Incipit: Дѣта ѿ начала мїрд: іако жндн пншдтз: двѣ тнлчнн сполнвшнел: народнлзл Авраамз снз Оларовз к' Халденн.
- **Fol. 139^v – 147^v:** O Jozefovi, Jakubovom synovi. Text obsahuje záhľavie: **О ІОСИФѢ СНѢ ІАКОВОВЫМЪ.** Incipit: Гды былз Іоснфз вх сї тн лѣтѣхъ н палл добыткн, тогда вѣмн не любылн ѣго братїа: дла того н вх немз ѡцз нл вѣѣхъ барзѣн кохалзл, н кды ѣдного члѣ, Іакововн повѣдалз свон сонз прн братїи, мованн.
- **Fol. 148^r – 150^r:** Slovo svätého Jána Zlatoústeho veriacim. Text obsahuje nadpis: **ПОУЧЕНІЕ С'ТГО ІОАННА ЗЛАТОУСТАГО КЪ КѢРНЫМЪ.** Incipit: братїе прнзнвчтн нл не перестаетз: многнмн

²² MBSLS IV., 303-304; 439.

пнѣмамнѣ ст҃ыхъ кнн҃гъ и многнѣмнѣ оучнѣламнѣ възнѣвѣючнѣмнѣ до Цр҃квѣа Нѣнаго, кажеѣ божѣмѣ намѣ, бѣ любвѣи бѣ чнстотѣи, и бѣ правдѣи пожнѣтнѣ.

- **Fol. 150^r – 152^r:** Slovo svätého Bazila o dobřých a lenivých pracovníkoch. Text obsahuje nadpis: СЛОВО С҃ТГО БАЗИЛА В ДѢЛАТЕЛЕХЪ ДОБРЫХЪ И В ЛѢННВЫХЪ. Incipit: Братіе не хотѣшѣ оубо мнѣ ои҃хъ гл҃ати кзѣ вамѣ: боюса реченаго: Возвѣжати спашыа, и на дѣло подвижанте лѣннвѣа, аще бо земнѣа оубѣжнте страсти: но Нѣныхъ не оузрнѣте бл҃гз: нхъ же дѣлателемз ѡбѣщалз естз бл҃г.
- **Fol. 152^r – 153^v:** Slovo svätých otcov o pijanoch. Text je uvedený nadpisom: СЛОВО С҃ТЫХЪ ОЦЪ В ПИАНЦАХЪ. Incipit: С҃тынѣ ѡцнѣ, нн҃гдѣ не возбраннѣи наѣ, ннѣ пнѣтѣа, ннѣ аденѣа по законѣ Бж҃ію, вк подобное время: но прокланѣи ѡбладене, и пѣанство: не іада бо ннѣ пѣа дѣволз, зверженз бы вк тмѣ а Павелз іадаи и пѣа' възнѣде на Нѣо, еже бо не пнѣтнѣ ннѣ іасти ннѣколнѣ, дослденіе естѣ тварнѣ Бж҃ей.
- **Fol. 153^v – 156^r:** Slovo svätých apoštolov o svätom pōste. Text obsahuje nadpis: СЛОВО С҃ТЫХЪ АПОСТА В С҃ТОМЪ ПОСТѢ. Incipit: Кзѣторнѣколѣвкз вѣрнѣи естѣ стѣ братіе, и сестры: старнѣи, и молоднѣи: богатнѣи, и оубогнѣи, послѣшанте пнѣсаннѣа с҃тго, ѡ настоащемз торжерт жертвѣ с҃тго поста, е҃го же самѣ Гдѣ и бл҃гз ншз бл҃г Хі проѡберазнѣ наѣ постнѣтнѣ.
- **Fol. 156^r – 158^v:** Slovo svätého Jána Zlatoústeho pre tých, ktorí hovoria, že niet utrpenia pre hriešnikov. Text obsahuje nadpis: СЛОВО С҃ТГО ЮАНА ЗЛАТОУСТАГО: ѡ гл҃ющнхъ іако несть грѣшнымѣ мѣкнѣ. Incipit: Какѣаго чѣка небозлнѣва, и запаматалаго вк грѣсехз: мыслѣ, вестѣада: и іада ѡ томѣ: абы каждаго в боазннѣ Бж҃ей жнѣвѣщого на свонѣ злнѣнѣ дѣла.
- **Fol. 159^r – 163^r:** Slovo svätého Jána Zlatoústeho o ľud'och túžiacich po bohatstve. Text obsahuje nadpis: СЛОВО С҃ТГО ЮАНА ЗЛАТОУСТГО ѡ собнѣрающнхъ многаа богатства. Incipit: Двокое богатѣство, Пнѣсмо с҃тѣо ѡповѣдаѣтѣ намз возлюбелнѣннѣ, ѡ Хіѣ братіе, еднѣо днѣшѣполезное еже естѣ: Цр҃квѣа Нѣнаго, дрѣдѣо днѣшѣрѣбное, еже естѣ мѣра сего: ѡ мнѣркомз богатѣствѣ.
- **Fol. 163^r – 165^v:** Slovo svätého patriarchu Genadija osožne pre dušu. Text obsahuje nadpis: СЛОВО С҃ТГО ГЕНАДИА ПАТРИАРХИ ВСЕЛЕНСКОГО, ДНѢШПОЛЕЗНОЕ. Incipit: Послѣшанте чѣда бѣлюбелнѣнаа, ѡцѣа вашѣго: неѣще творѣте, да спѣетѣса, аще слышнѣте нѣстннѣо поученіе, не ѡбынѣнѣтѣса, и ѡ наказаннѣи своѣмѣ грѣмланѣтѣса, е стѣднѣтѣса грѣхнѣ своа дхѣовномѣ исповѣдатнѣ, нбо прѣ лнѣцемѣ Бж҃ннѣмѣ тогда глѣте, бездмнѣномѣ мѣжевнѣ не покорнѣ себе, и снѣлнаго лнѣца не ѡнннѣса, до смѣртнѣи понѣстннѣннѣ подвызанѣса, и Гдѣ бл҃гз поможеѣтѣ тѣбѣ, не прилаганѣ грѣхнѣ на грѣхнѣ, ннѣ оупѣванѣ на многѣа цѣдроты Бж҃іа,...
- **Fol. 166^r – 166^v:** Slovo svätého Jána Zlatoústeho o milosrdenstve osožne pre dušu. Text začína nadpisom: СЛОВО С҃ТГО ЮАНА ЗЛАТОУСТАГО ѡ мнѣтнѣннѣ днѣшѣполезное. Incipit: Братѣе возлюбелннѣннѣ:

ліце без печалні хочете внты, оу́клонїтеле ꙗко лѣкомїтва:ліце лї не
возможете того створїтї, н похотїю срца, н мыслы ваща наполенны
бѣдѣтѣ, Црѣтїа бжїа налѣднїте, нв н пакн гїю, оу́клонїтеле вєакїа
неправднї н мїтнвнї бѣдѣте, нмѣнїа не сокрївнїте, єже вл^н длаз бг҃з.
Text je neukončený. Na tomto mieste sa končí celý rukopis.

Litmanovský rukopis Štefana Hlinku B

Litmanovský rukopis Štefana Hlinku B podobne ako rukopis A je datovaný na začiatok 18. storočia a je napísaný jedným písmom – okrúhlym poluustavom, ktorý sa približuje ku kurzívnemu písmu. Rukopis je poškodený a v porovnaní s rukopisom A je v horšom stave – rohy jednotlivých fólií sú poobdierané, obhorené. Chýbajú v ňom strany a niektoré celé časti pamiatky sú povyrezávané. Jednotlivé listy sú opravované, prelepené nepriehľadnou páskou, čo značne sťažuje čitateľnosť pamiatky. Rukopis obsahuje takisto aj starú pôvodnú pagináciu arabskými číslicami, ale nie je dobre zachovaná a čitateľná. Celý rukopis v súčasnom stave obsahuje 36 listov. O jazyku Ivan Franko tvrdí, že ide o „narodnu movu“.²³

Rukopisná pamiatka obsahuje 11 textov, ktoré tematicky tvoria tieto skupiny:

Kázne: na sviatok Stretnutie Pána, na sviatok Zvestovania Bohorodičky, na 5. nedeľu veľkého postu, na sviatok Jána Krstiteľa,

Životy svätých: sv. Juraja, o Jurajovom zázraku, keď zbavil dievčinu od zmije – hada, Kazanie o žitii sv. Jána Krstiteľa, Petra a Pavla,

Slová svätých otcov: Slovo svätého patriarchu Tertentia, Slovo patriarchu o treste.

Opis cesty: Zaujímavou a pozoruhodnou časťou rukopisu je text o Tibete alebo novobjavenom svete v Ázii, západnej časti sveta. Ivan Franko aj na základe tohto textu poukazuje na osobitné postavenie celého rukopisu medzi východom a západom.²⁴ Z hľadiska genézy predlohy textu ide o prechod medzi východnými, západnými, poľskými a slovenskými prameňmi.

Litmanovský rukopis Štefana Hlinku B – opis

- **Fol. 1^r – 2^v**: Slovo na sviatok Stretnutia Pána bez začiatku, sviatok 2. februára. Incipit: ннѣмнї оу́стѣвлїмнї, н заповѣднї бжїмнї н тѣю заповѣтѣ прїалнї; ꙗбы ꙗко початкѣ нхз жнтїа [на] землнї ѡбѣцѣнон

²³ Franko, *Karpato-rus'ke pis'menstvo*, 65.

²⁴ Franko, *Karpato-rus'ke pis'menstvo*, 66.

ШТО БЫ ЕА НАРОДИЛО ПЕРВОРОНОЕ, [.] ѿ члѣвкз нлн ѿ овецз: нлн ѿ икотѣ чытыхз.

- **Fol. 2^v – 5^v:** Text na sviatok Zvestovania Bohorodičky, sviatok 25. marca. Obsahuje nadpis: [Мица] Млѣта дна кѣ; на Глговѣщѣ Прѣтои Глци н Прѣно дѣвы Млрѣн, еѿ дѣзл [...]. Incipit: [Кз ..] стын мицѣ, поланз бытъ Архаглз Глвр[ннлз ѿ] Глга, кз Глг Глнлелѣктн, названый Назаре[тз] [запо]ѣѣ створи н Глга своѣгв.
- **Fol. 5^v – 9^r:** Život a utrpenie veľkomučeníka svätého Juraja, sviatok 23. apríla. Text obsahuje nadpis: ЖЫТІЕ Н МУЧЕНІЕ СТОГО ВЕЛИКОГО МУЧЕНИКА Н ПОГЪДНОСЦА ХЪЯ ГЕОРГІА; нже пострѣда кз Црѣво дѣвклнтїана кз дѣтв сп, мицѣ апрѣла кѣ дна. Incipit: Ненавндачїи ѿ начала свѣта члѣвкѣ, слѣ вт[...] дѣволз: н взюючїи вѣѣды, хотачымн кз [вѣ]рѣ Хѣої жытн; пѣ оуцлѣтз на нлхз црѣ н кна[...] лѣкв свѣрѣѣ ѣдовнтый, лѣы гѣнлн н пожы[ра...] н побнлз.
- **Fol. 9^r – 10^r:** Zázrak svätého veľkomučeníka Juraja: O dievčati, ktorú zbavil zmyje. Text je uvedený týmto nadpisom: ЧУДО БЫВШЕЕ СТОГО МЧЕННИКА ХЪЯ ГЕОРГІА: ѿ дѣцн южѣ нзѣвлн ѿ смїа кз жытїи своѣмз. Incipit: Стз ѣднѣ мѣѣто к западней стѣрѣ, названѣ Селлѣн: н в томз мешкалз црѣ нмене^н дѣдѣ невѣрннн блѣвохвалца: по вѣа часы прїносачн ѿфѣры днмомз, н блнзз тогѣ мѣѣта было ѣзерѣ велїкѣ н глѣбокѣ, в которѣ жылз смїи велїкїи н ѿкрѣтннн, пожыраючы скѣты мѣѣцкн н вшнкв прїходачѣ кз вѣдѣ, скѣта нлн члѣвкѣ.
- **Fol. 10^r – 13^r:** Kázeň na deň svätého proroka a predchodcu Jána Krstiteľa, sviatok 24. júna. Text uvádza nadpis: Мица млѣрїа кѣ днѣ: Казанїе ѿ жытїи чтнѣго Прѣрка н Прѣтн н Крѣтлѣ Глн Іѣаннѣ. Incipit: Кды мѣлз прїтн з выскортн нѣнон на зѣмлю, кѣз кз тѣло члѣвѣѣ ѿболокшнѣ: лѣы просвѣтнлз кз Тмѣ бѣдѣцнхз; н выблвн^ї з неволѣ вѣчнон.
- **Fol. 13^r – 21^v:** Život svätých apoštolov Petra a Pavla, sviatok 29. júna. Text obsahuje nadpis: Мица іѣнїа кѣ днѣ: Жытїе Сѣтїи Кѣховьныхъ Аплз Петрѣ н Павлѣ: пострѣвшн^ї в Румѣ к вѣрѣма Нерона црѣ кз лѣѣ зѣд. Incipit: Петрз Сѣтын Аплз, Рѣдѣм^н бы^ї Глнлелѣчыѣ, з мѣѣтѣка вїдѣлнды: снз оуѣогагѣ оца, нменемз Іѣоны; ремелѣм^н рнѣврѣшн^ї кнмз кнмз зарѣвалз пожывлѣнѣ; оздѣлѣ ѣгѣ была чытѣоѣ н покорнѣѣ ѣрѣ, Рѣвоѣ н прѣца влзѣнѣ вѣтѣн.
- **Fol. 21^v – 25^v:** Text o Tibete alebo novobjavenom svete v Ázii, západnej časti sveta.²⁵ Text obsahuje nadpis: Ѡ Тибѣтѣ нлн ѿ новознайдѣно^н свѣтѣ: кз Азїн западней частн свѣта. Incipit: Вѣдѣн стѣблнвнн закѣнннкз: з мартыра палестнннко: нменемз Анѣтонїи: полѣнѣвшн жытїе своѣ Глѣ Глѣ своѣмз: пѣтнлѣлз кз днктн н непрохѣннн

²⁵ MBSLS IV., 301-303, 438-439.

пѸтѸтинѣ в западную страну: и многѸи пѸтѸтинѣ ѡбходачи, зашолз межн такѸи лѣси и скалы.

- **Fol. 26^r - 28^v:** Kážeň na nedel'u piateho týždňa veľkého pôstu. Text uvádza tento nadpis: К ѿлю ПѧтѸ СѸгогѸ велнѣ ПѸтѧ: ѿ Мѧ СѸго: за мѧ. Incipit: Къ ѸнѸи чѧсы: погѧвши Е, ѡбанадеаѣ оу҃чѸики: начах ѿмз мовѸти: ѸтѸ приближаемого ко ІерѸлѸмѸ: и тлмз сѸз члѣчикѸи предѧнз бѸдет' ар҃хѸеревѸи и кнѸи҃нкомз.
- **Fol. 29^r - 31^v:** Vrch strany, kde je názov prelepený nepriehľadnou lepenkou, je nečitateľný. Ide však o text venovaný sviatku narodenia Ježiša Krista. Incipit: КолѸ аг҃лаз ГѧнѸ показаѣа въ снѣ НѸснфѸви; мовѸчи: възстанѸ НѸснфе и поимн мѸрз и ѸтрѸча: и поиди сѸоро до ѿгнѸтѸ, и бѸдн тлѸ покла тн рѸкажѸ, кѸ хоцетз ІрѸдз Цѧрь глѧдати ѡтрѸчѧте и погѸбѸти егѸ.
- **Fol. 32^r - 34^v:** Slovo svätého patriarchu Tertentia v Carihrade. Obsahuje nadpis: Слово сѸѣншогѸ ПатрѸархѸ ТерѣтѸа в Цѧриградѣ. Incipit: Былз едѸнз сзбѸрз в цѧриградѣ, при Цѧри ТѸрецкѸмз Сл҃гѸи: былз едѸнз жыдз злыи, и ѿмѧ ѿхарѸи: и хѸлаз вѣрѸ хрѸтѧнскѸю, и на Хл блѸзновѧлз; и намѸблѧлз чѧсто цѧрѧ.
- **Fol. 34^v - 36^v:** Slovo patriarchu o treste. Text obsahuje nadpis: Слово патрѸархѸ ѡ покѸтѣ, гѧкз естз члѣковн грѣшномѸ покѸтѧ пожыточѸнаѧ. Incipit: ЧлѸ едннѸгѸ, ѿшлѸ люде хрѸтѧнскѸи, в пѸ велнѸ до сѸгогѸ ѿнтѸнѸа; ѿповѣдатѸа грѣхѸи своѸхз: и было ѿхз бѧрзѸ мнѸгѸ мѸжей и женз, и ѿшлѸ попри еднѸм градѣ, а оу҃ чѸѸмз градѣ жыѸ едѣ панз: злыи и немлѸтѸвыи.

Litmanovské rukopisy neboli doteraz systematicky preskúmané. Pri opisoch obidvoch rukopisoch sme upozornili na niekoľko textov, ktoré boli publikované v 4. zväzku edície *Monumenta byzantino-slavica et latina slovaciae*.²⁶ Ivan Franko osobitne odkazuje na text z rukopisu B *O Tibete alebo novoobjavenom svete v Ázii*, o ktorom tvrdí, že z hľadiska genézy predlohy textu ide o prechod medzi východnými, západnými, poľskými a slovenskými prameňmi. Litmanovský rukopis je zaujímavou cyrilskou rukopisnou pamiatkou zo začiatku 18. storočia, ktorá pravdepodobne vznikla v dedine Litmanová na východnom Slovensku a svedčí o tom, že cyrilská spisba nepatrí len do východoslovenských kultúrnych a jazykových kontextov.

Opísané litmanovské rukopisy ilustrujú, že texty tohto tematického okruhu sú v porovnaní s kánonickými biblickými, apokryfickými a hagiografickými textami špecifické – sú zaujímavé pre svoju neordinárnosť a ponúkajú nám popri knižných sujetoch z biblickej, hagiografickej alebo z knižnej stredovekej literatúry aj variant pochádzajúci

²⁶ MBSLS IV., 482.

z ústnej folklórnej tradície. Prostredníctvom textov z litmanovských rukopisov existuje možnosť nahliadnuť aj do tzv. ľudovej Biblie, či biblickej folklórnej prózy. Pojem *ľudová Biblia* je vo vedeckej literatúre ustálený podobne ako pojem ľudová hagiografia (ľudové životy svätých).²⁷ Ide o korpus folklórnych alebo v rozličnej miere folklorizovaných legiend, ktoré obsahujú prerozprávania vybraných biblických udalostí, rozprávania o biblických postavách, o svätých a o zázrakoch, ktoré počas života robili. Mnohé zo zázrakov nepochádzajú z kánonických knižných predlôh. Dištancia, ktorá je medzi obrazom svätého vo folklórnom prostredí a jeho kánonickým knižným zobrazením, môže byť nepatrná, ale môže byť i natoľko odlišná, že folklórny obraz nemá nič spoločné s oficiálnou hagiografiou. Mnohokrát sujety o svätých z folklórneho prostredia spája s oficiálnou kánonickou verziou iba meno biblickej postavy.²⁸

Súbor neliturgických cyrilských prameňov, ktoré sme k dnešnému dňu mali možnosť preštudovať, ukazuje, že ľudové legendy a naratívy religiózno-biblického charakteru v našom prostredí synkreticky udržiavajú nielen kánonickú biblickú históriu, ale aj apokryfické sujety, prvky mentality národa a elementy archaických reliktov ľudovej viery a obradovej kultúry. Popri litmanovských rukopisoch stoja za komplexný výskum aj ďalšie rukopisné pramene a texty biblickej prózy zapísané napr. v Nižnorybnickom spevníku z roku 1817 (na fol. 67^v-73^r je zapísané *ГЛОВО ѿ ТОБИІШѢ, ГЛАВА а-ва.*²⁹), v dolnozemskej Keresturskej zborníku legiend (1893),³⁰ kde je cyrilikou v zemplínskom nárečí zapísaný veľký počet ľudových čítaní, ktoré zobrazujú rozličné biblické udalosti, či v Rakošinskej zborníku zo 17. storočia. Komplexný medzidisciplinárny výskum cyrilských písomností, ich systematizácia a klasifikácia sujetov spolu s kompletným vydaním dostupných prameňov doplneným o komentáre prispievajú k poznaniu obrazu duchovnej kultúry v prostredí cirkvi byzantsko-slovanského obradu vo východoslovenskom a podkarpatsko-ruskom geografickom areáli. Ich štúdium umožňuje spoznať vývin slovesnej kultúry našich predkov, ktorá formovala dnešnú podobu konfesionalnej i národnej identity.

²⁷ Belova, *Narodnaja Biblija*; Zowczak, *Biblia ludowa*; Badalanova, „Kain a Aveľ,“ 154-162; Georgieva, *Etiologičenite legendy*.

²⁸ O tom pozri napríklad: Kuznecova, „Legendy narodnoj Biblii,“ 17-28.

²⁹ Opis Nižnorybnického spevníka pozri v práci P. Žeňucha „Nižnorybnický spevník,“ 118-144.

³⁰ Rukopisná pamiatka sa našla na fare v Djurdjove počas terénneho výskumu v roku 2007. Digitálna kópia sa nachádza v databáze cyrilských textov v Slavistickom ústave Jána Stanislava SAV v Bratislave.

BIBLIOGRAFIA

- Badalanova, „Bolgarskaja narodnaja Biblija“ = Ф. Бадаланова, „Болгарская народная Библия,“ *Живая старина* 2 (1999) 5-7.
- Badalanova, „Kain a Avel“ = Ф. Бадаланова, „Каин а Авель в болгарском фольклоре,“ *От бытия к исходу. Отражение библейских сюжетов в славянской и еврейской народной культуре* (Москва 1998) 154-162.
- Belova, „Biblejskije sjužety“ = О. В. Белова, „Библейские сюжеты в восточнославянских народных легендах,“ *Восточнославянский этнолингвистический сборник* (Москва 2001) 118-150.
- Belova, *Narodnaja Biblija* = О. Белова, „Народная Библия.“ *Восточнославянские этимологические легенды* (Москва 2004).
- Belova, Petručhin, *Folklór i knižnosť* = О. В. Белова, В. Я. Петрухин, *Фольклор и книжность: миф и исторические реалии.* (Москва 2008).
- Brťaňová, *Stredoveká scholastická kázeň* = E. Brťaňová, *Stredoveká scholastická kázeň* (Bratislava 2000).
- Doruľa, *Slovensko-rusínsko-ukrajinské vzťahy* = J. Doruľa (ed.), *Slovensko-rusínsko-ukrajinské vzťahy od obrodzenia po súčasnosť* (Bratislava 2000).
- Dvořák, „Středověká exempla“ = K. Dvořák, „Středověká exempla a ústní lidová slovesnost,“ *Nejstarší české pohádky* (Praha 2001) 9-19.
- Franko, *Apokryfy i legendy* = И. Франко, *Апокрифы и легенды з українских рукописів*, 1-4. (Львів 1892-1906).
- Franko, *Karpato-rus'ke pis'menstvo* = И. Франко, *Карпато-русские письменство XVII-XVIII вв.* (Львовъ 1900) 61-64.
- Georgieva, *Etiologičenite legendy* = А. Георгиева, *Этимологические легенды в болгарския фолклор* (София 1990).
- Horálek, *Folklór a světová literatúra* = K. Horálek, *Folklór a světová literatúra* (Praha 1979).
- Hurtajová, „Európska šibalská poviedka“ = Z. Hurtajová, „Európska šibalská poviedka, anekdota a facécia v staršej slovenskej literatúre,“ *Kratochvílné, úsmevné ale i príkladné šibalské príbehy* (Zuzana Hurtajová ed.) (Bratislava 1988) 5-23.
- Javorskij, *Novuju rukopisnuju nachodki* = Ю. Яворский, *Новые рукописные находки в области старинной карпаторусской письменности ХУ-ХУІІІ вѣковъ* (Praha 1931).
- Javorskij, *Povesti iz „Gesta Romanorum“* = Ю. Яворский, *Повѣсти изъ „Gesta Romanorum“ вѣ карпаторусской обработкѣ конца ХVІІІ-го вѣка* (Praha 1929).
- Javorskij, *Vetchozavetnija biblejskija skazanija* = Ю. Яворский, *Ветхозавѣтныя библейскія сказанія вѣ карпаторусской церковно-учительной обработкѣ конца ХУІІ. вѣка.* (Ужгородъ – Прага 1927).
- Kaspina, Moroz, „Biblija v ustnoj tradicii“ = М. М. Каспина, А. Б. Мороз, „Библия в устной традиции,“ *Актуальные проблемы полевой фольклористики* (Москва 2002) 160-175.
- Kuznecova, *Dualističeskije legendy* = В. С. Кузнецова, *Дуалистические легенды о творении мира в восточнославянской фольклорной традиции* (Новосибирск 1998).
- Kuznecova, „Legendy narodnoj Biblii“ = В. С. Кузнецова, „Легенды народной Библии о Соломоне в аду: устные и книжные источники,“ *Критика и семиотика* 14 (2010) 17-28.
- MBSLS I. = P. Žeňuch, C. Vasiľ, „Cyrillic Manuscripts from East Slovakia. Slovak Greek Catholics: Defining Factors and Historical Milieu / Cyrilské rukopisy z východného Slovenska. Slovenskí gréckokatolíci, vzťahy a súvislosti,“ *Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae* I. (Roma – Bratislava – Košice 2003) 448 + 10 farebných obrazových príloh.
- MBSLS IV. = P. Žeňuch, „Источники византийско-славянской традиции и культуры в Словакии / Prameny k byzantsko-slovanskej tradícii a kultúre na Slovensku. Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae“ Vol. IV (Bratislava-Rím-Košice 2013).
- Minárik, „Anonymná próza“ = J. Minárik, „Anonymná próza v rukopisných zborníkoch v 18.-19. storočí,“ *Slovenský národopis* 4 (1973) 535-552.
- Moroz, „Narodnaja agiografija“ = А. Б. Мороз, „Народная агиография: к постановке вопроса,“ *Etnolingvistyka* 21 (2009) 187-203.
- Moroz, „Narodnyje rasskazy o svjatykh“ = А. Б. Мороз, „Народные рассказы о святых,“ *Актуальные проблемы полевой фольклористики* 3 (Москва 2004) 180-187.

- Moser, Zoltán, „Ukrainer (Ruthenen, Russinen) in Österreich-Ungarn“ = M. Moser, A. Zoltán, „Die Ukrainer (Ruthenen, Russinen) in Österreich-Ungarn und ihr Sprach- und Kulturleben im Blickfeld von Wien und Budapest,“ *Slavische Sprachgeschichte* 4 (Vienna 2008).
- Paňkevič, „Další nálezy“ = I. Paňkevič, „Další nálezy ukrajinských písní a veršů na východním Slovensku,“ *Národopisní věstník československý* 3-4 (Praha 1956) 202-206.
- Paňkevič, „Ladomirovske Učiteľne Evangelije“ = И. Пањкевич, „Ладомірѡвске Учительне Евангеліе,“ *Науковий збірник товариства Просвіта в Ужгородѣ за рѡк 1923 II* (Ужгородѣ 1923) 93-107.
- Russkije zagovory i zaklinanija* = Русские заговоры и заклинания. Материалы фольклорных экспедицій 1953-1993 гг. (Москва 1998).
- Sabov, „Literární jazyk Podkarpatské Rusi“ = E. Sabov, „Literární jazyk Podkarpatské Rusi,“ *Podkarpatská Rus* (Praha 1923) 125-129.
- Skutky Rimanov* = *Skutky Rimanov/Gesta Romanorum* (Bratislava 1978).
- Sumcov, *Očerť istoriji* = Н. Ф. Сумцов, *Очерк истории южнорусских апокрифических сказаний и песен* (Киев 1888).
- Ševarenkova, *Issledovanija* = Ю. М. Шеваренкова, *Исследования в области русской фольклорной легенды* (Нижний Новгород 2004).
- Teutsch, *Rusinische der Ostslowakei* = A. Teutsch, *Das Rusinische der Ostslowakei im Kontext seiner Nachbarsprachen* (Frankfurt am Main 2001).
- Tomíček, *Víra, rozum a zkušenost* = D. Tomíček, *Víra, rozum a zkušenost v lidovém lékařství pozdně středověkých Čech* (Ústí nad Labem 2009).
- Tubach, „Index exemplorum“ = F. C. Tubach, „Index exemplorum. A Handbook of Medieval Religious Tales,“ *FFC* 204 (Helsinki 1969).
- Vanovičová, „Príbeh s funkciou exempla v ústném tradícii“ = Z. Vanovičová, „Príbeh s funkciou exempla v ústném tradícii,“ *Na prahu milénia. Folklor a folkloristika na Slovensku* (Zuzana Profantová ed. a ved. red.) (Bratislava 2000) 103-117.
- Zowczak, *Biblia ludowa* = M. Zowczak, *Biblia ludowa. Interpretacje wątków biblijnych w kulturze ludowej* (Wrocław 2000).
- Žeňuch, „Cirkevná slovančina“ = P. Žeňuch, „Cirkevná slovančina vo východoslovenskom kultúrno-historickom a jazykovom priestore,“ *Historický časopis* 4 (1998) 649-662.
- Žeňuch, „Cyrilské texty byzantskej tradície“ = P. Žeňuch, „Cyrilské texty byzantskej tradície ako súčasť slovenskej kultúry,“ *Zborník Matice slovenskej: jazykoveda* 1 (Martin 2010) 167-171.
- Žeňuch, „Gréckokatolícke cyrilské rukopisné spevníky“ = P. Žeňuch, „Gréckokatolícke cyrilské rukopisné spevníky 18. - 19. storočia v kontexte slovenskej kultúry,“ *Gréckokatolícka cirkev na Slovensku vo svetle výročí* (Prešov 2009) 64-85.
- Žeňuch, *K dejinám* = P. Žeňuch, *K dejinám cyrilskej písomnej kultúry na Slovensku* (Nitra 2015) 25-34.
- Žeňuch, „Liturgický jazyk“ = P. Žeňuch, „Liturgický jazyk, jazykové vedomie a identita v prostredí cirkvi byzantsko-slovanského obradu na Slovensku (na príklade slovenských gréckokatolíkov),“ *Kirilo-Methodievskei studii* (Sofija 2011) 29-59.
- Žeňuch, *Medzi Východom a Západom* = P. Žeňuch, *Medzi Východom a Západom. Byzantsko-slovenská tradícia, kultúra a jazyk na východnom Slovensku* (Bratislava 2002).
- Žeňuch, „Niekoľko poznámok k anonymnej próze“ = P. Žeňuch, „Niekoľko poznámok k anonymnej próze v cyrilských rukopisoch 18. storočia v karpatskom prostredí,“ *Ludová prozaičná tradícia vo svetle vied o kultúre a umení* (Bratislava 2009) 149-168.
- Žeňuch, „Nižnorybnický spevník“ = P. Žeňuch, „Nižnorybnický spevník z roku 1817 - znovuobjavený rukopis,“ *Slavica Slovaca* 2 (2012) 118-144.
- Žeňuch, „Patria cyrilské paraliturgické piesne do kontextu slovenskej kultúry“ = P. Žeňuch, „Patria cyrilské paraliturgické piesne do kontextu slovenskej kultúry,“ *Slavica Slovaca* 2 (2008) 97-107.
- Žeňuch, „Tradičná byzantsko-slovanská kultúra“ = P. Žeňuch, „Tradičná byzantsko-slovanská kultúra na Slovensku a jej areálové dimenzie,“ *II. meždunarodnyj naučnyj simpozium Slavianskije jazyki i kultury v sovremennom mire. Trudy i materialy* (Moskva 2012).
- Žeňuch, „Zápis ľudovej rozprávky“ = P. Žeňuch, „Zápis ľudovej rozprávky v spevníku Mítra Dočínca,“ *Slavica slovaca* 2 (2004) 156-160.
- Žeňuch, Žeňuchová, „Dva cyrilské liečiteľské rukopisy“ = P. Žeňuch - K. Žeňuchová, „Dva cyrilské liečiteľské rukopisy z Michaloviec: Врачъ Домашный z roku 1790. Помощник оу домуствѣ, газдуствѣ z roku 1791,“ *Slavica Slovaca* 3 (2014) 3-148.